

DOI: 10.7596/taksad.v3i1.300

Cebrayil-Büyük Mercanlı Çevresi Bayatları

Muhammet KEMALOĞLU*

Öz

Cebrayil, Azerbaycan'daki merkezi şehirlerinden biridir. 1993'ten bu yana Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin işgali altındadır. Cebrayil ili ve özellikle Büyük Mercanlı çevresinde Terekeme ve Karapapah Türklerinin meydana gelen sosyal ve kültürel olayların birçoğunda kendi karakteristik özelliklerini yansıttığını göstermiştir. Bu çalışmamızda Büyük Mercanlı Terekeme ve Karapapah Türklerinin bayatları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cebrayil, Büyük Mercanlı, Terekeme-Karapapah Türkleri, Mani, Bayatı, Mahnı, Folklor, Kültür.

* Trt Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

Turkish Poems of Gebrail-Large Mardzhanly Surroundings

Abstract

Gabriel is one of the central cities of Azerbaijan. It has been under occupation by the Armenian Armed Forces since 1993. Terekeme and Karapapakh Turks have reflected their own characteristics in many of the social and cultural events in Gabriel Province, especially around Large Mardzhanly. In this study, Turkish poems of Large Mardzhanly Terekeme and Karapapakh Turks have been studied.

Key Words: Gabriel, Large Mardzhanly, Terekeme-Karapapah Turks, Folklore, Culture.

Giriş

Manilerin (bayatılar) konuları, yaşamla ilgilidir ve yaşamla başlayan, onunla devam edecek bu temelin başında sevgi ön plandadır. Manilerde vefasızlık, kıskançlık, kadere isyan, ölüm, evlenme ve başka sosyal konular da işlenmektedir. "Mahnı lirik şiirin en eski nüvelerinden biri ve ezgiyle okunmak için yaratılmış şiiirdir. Eski zamanlarda mahnının halk tarafından çoğu zaman musiki ve raksıla kırıılmaz şekilde bağlı olduğu, musiki ve raksın birleşimiyle ya iş zamanı, ya dini ve maişet merasimlerinde ya da el bayramlarında ifa olduğu ve halkın mahnı anlayışında merasim ve gayrı-merasim mahnılarından ibaret iki türe rast gelindiği söylenir (Mirahmedov, 1998: 122-123). Mahnı halkın kalbidir, halkın maneviyatı, dâhili âlemi, fikri, hissi, ıstırapları, sevinç ve kederidir. Mahnılara göre halkın hayat tarzını toyunu, yasını, mübarizesini, muayyenleştirmek mümkündür. Mahnılar, ihtimaldir ki, halkın ilk yaratıcılık numuneleridir (Efendiyev, 1981: 154). Azerbaycan, İran ve Irak'ta yaşayan Türkler arasında "mani" terimine karşılık olarak "bayatı" ya da birkaç ağız farklılığıyla "mahnı" adının kullanıldığını görmekteyiz. Ancak bu iki adlandırma arasındaki

farklılık sadece sözcük düzeyinde kalmamıştır. Bayatılar, Azerbaycan halk edebiyatı içerisinde hem âşık şiirinde hem de klasik ve çağdaş şiirde yaratıcıları belirli olan bir tür olarak da görülmüş, diğer yandan mahnılar ise dans ve ezgiyle bütünleşmiş yönüyle anonim ürünler olarak ön plana çıkmıştır. Mahnılar daha ziyade Türkiye Türklerinin adlandırmasında kullanılan türküye karşılık gelmektedir (Yolcu, 2012: 38-49). Bayatı kelimesinin etimolojisinin çeşitli yorumları vardır. Bazı bilim adamları bayatının boyat (eski) sözünden alındığını, bazıları ise onun totemizmle ilgili olduğunu öne sürmektedirler. Azerbaycan Halk Bilimi araştırmacısı olan Salman Mumtaz da bayatı sözünün kökeninin, Oğuz Han'ın torununun adı ile bağlantılı olduğunu söylemektedir (Mumtaz, "Bayat" kəlməsi... : Q-32/570; Mumtaz, Azərbycan Bayatlarından...: Q-8/183). Bayatı (Mani) form ve şekil özelliklerine göre şiir türlerinden ayrılmaktadır. Bayatılarda birinci, ikinci ve dördüncü dizeler kafiyeli, üçüncü dize ise serbesttir. 1. ve 2. dizeler bayatılarda çok önemli sayılmaktadır. Kafiyesiz olan üçüncü mısra bayatının özüdür (Kemaloğlu, 2013: 54-86; Kemaloğlu, 2012: 61-97).

Çalışmamız Azerbaycan'ın Karabağ Bölgesinin Cebrayil ili Büyük Mercanlı köyünün¹ 23 Ağustos 1993 tarihinde Ermenistan tarafından işgal edilmesiyle Bakü'ye gelen aileler ile 2013 yılı Ağustos ayında yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir. Derlenen bayatların konuları, ayrılık, inanç, yoksulluk, ilgi-alaka bekleme, ağıt, aşk, sevdiği birini kaybetme, kaderine razı olmak, dostluk, evlat sevgisi, çile çekmek, gelin ile ilişkiler, vatan- sıla hasreti, sataşma, nasihat, genel ifadeli mahnı, doğa vb. olmuştur. Çalışmada vermiş oldukları sözlü kaynaklarla bize yardımcı olan şahıslar, Hubuş Nesibli, 1925-Cebrayil-Büyük Mercanlı², Setin Nesibli (Geraygızı), 1934-Cebrayil-Büyük Mercanlı, Nesibe Nesibli, 1968-Cebrayil-Büyük Mercanlı, Pervin Nesibli, 1976-Cebrayil-Büyük Mercanlı, Zafer Ferhadlı, 1976-Cebrayil -Büyük Mercanlı, Daşkın Piriyev, 1985- Cebrayil -Büyük Mercanlı'dır.

¹Karabağ, Cebrayil ve Büyük Mercanlı Köyü ve kültürü hakkında ayrıntılı bilgi için, Cebrayil-Büyük Mercanlı Sosyal Hayatından Örnekler (Azerbaycan-Karabağ Bölgesi)", Karabük Üniv.Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Vol. 2, No. 3 (September 2013), s. 33-75 adlı çalışmamıza bakabilirsiniz.

² Ağustos 2013 tarihinde Bakü'de vefat etmiştir.

Bayatılardan Örnekler:

1. İnanc:

Gettin görebilmerem,
Yıhtın ölebilmerem,
Kara yer perdelidir,
Açık görebilmerem (KK. Hubuş Nesibli)

2. Ayrılık:

Ağ deve düzde ğaldı,
Yükü Tebriz’de ğaldı,
Oğlanı derd bürüdü,
Dermanı ğızda ğaldı (KK. Setin Nesibli)

Pencereden bahtı yar,
Durdum gördüm yohtu yar,
Ne özünde can ğoydu,
Ne de mende ihtiyar (KK. Setin Nesibli)

Bu dereden köç gedir,
Koşa mayda³ boş gedir,
.....
.....(KK. Setin Nesibli)

Oğlan adın mürşüddü,
Gün dağlara düşüfdü,
Verdiğin ğızıl üzük,
Barmağımdan düşüfdü (KK. Setin Nesibli)

Oğlan adın Alı’dı,
Boynun ğarğıdalıdı,
Verdiğin ğızıl üzük,
Barmağımın malıdı (KK. Setin Nesibli)

Oğlan adın Yakub’du,
Gün dağlara doğubdu,
Verdiğin ğızıl üzük,

3 Deve. Metin içerisinde “h” harfi gırtlak “h”si için; “ğ” harfi ise “k” ile “g” harfi arası “gı” harfi için kullanılmıştır.

Barmağımı vurubdu (KK. Setin Nesibli)

Oğlan oğlan naz oğlan,
Ay deli ğammaz oğlan,
Sen fehlesen men kolhoz,
Heç biri tutmaz oğlan (KK. Hubuş Nesibli)

Yaşıldı başın ördek,
Aldı ğumaşın ördek,
Hemişe cüt gezirdin,
Hanı yoldaşın ördek (KK. Hubuş Nesibli)

Yaşıldı başın ördek,
Terdi ğumaşın ördek,
Hemişe cüt gezirdin,
Hanı yoldaşın ördek (KK. Setin Nesibli;
Münevver Kemaloğlu, Kemaloğlu,
2013:54-86).

Ezizinem kimi gözler,
Tar çalan simi gözler
.....
..... (KK. Setin Nesibli)

Saralan göz solan göz,
Ağlayan göz dolan göz,
Dünyadan el götüsün,
Ezizinnen olan göz (KK. Setin Nesibli)

Ezdi ğaramı dağlar,
Tebib yaramı dağlar,
İsterem durum gelem,
Kesib aramı dağlar (KK. Hubuş Nesibli)
Ġızıl gül açılarda,
Açılıp saçılarda,
Yadıma sen düşersen,
Her seher açılarda (KK. Setin Nesibli)

Ġızıl gül vağam oldu,

Vermedim vağam oldu,
Felek bir işdedi,
Ağlamak feşan oldu (KK. Setin Nesibli)

Ġızıl gül feşem oldu,
Dermedim heşem oldu,
Felek bir işdedi,
Ağlamak peşem oldu (KK. Hubuş Nesibli)

Bir usta getirin çeksin yuğarı,
Bir oğlan sevmişem nohut çuvalı,
Ay sarı çavun dilimi dilimi,
Yasavul çaytar gülümü gülümü (KK.
Hubuş Nesibli)

Gedirem ölke senen,
Ġorharam yol kesenen,
Bir dil ver helallaşah,
Ayrılılam bekle senen (KK. Hubuş Nesibli)
Felek mennen vazgeçti,
Vaz eyleşti vaz geçti,
Gel ay üreğimin başı,
Gör hayalımdan ne geçti (KK. Hubuş
Nesibli)

Ezizinem sana neynim,
Düşüftü sana meylim,
Men dönsem üzüm dönsün,
Sen döndün sene neynim (KK. Hubuş
Nesibli)

Felek mennen vazgeçti,
Vaz eyleşti vaz geçti,
Gel ay üreğimin başı,
Gör hayalımdan ne geçti (KK. Hubuş
Nesibli)
Yağlığın gülü yansın,
Od düşün gülü yansın,
Seni menden ayıran,
Ağzında dili yansın (KK. Hubuş Nesibli)

Yaylığın oda yansın,

Od tutsun oda yansın,
Get düşmene deyinen,
Men yandım o da yansın (KK. Setin
Nesibli)⁴.

3. Yoksulluk

Kasıb dindiğın çandı,
Dinme dindiğın vandı,
Varrı gelse çan bağlar,
Kasıb dindiğın çandı (KK. Setin Nesibli)

4. İlgi-Alaka bekleme:

Ağam gel ha
Ağam gel,
Ölmemişem,
Sağam gel (KK. Hubuş Nesibli)

Men seni el bilirdim,
Başımda tel bilirdim,
Çelbi dağlar başında,
Bulanmaz göl bilirdim (KK. Hubuş
Nesibli; Münevver Kemaloğlu, Kemaloğlu,
2013:54-86).

5. Ağıt

Bir ev tiktim değimi,
Çıbıkları iyirmi,
Haraya koyuf gedirsen,
Bu ev senen değıl mi (KK. Hubuş Nesibli)

6. Aşk:

Giliye Han Giliye,
Koç kuzu çurban Giliye,
Hemi o dünyada bacım,
Hemi kıyamet günü,
Nehlet oşahsın zatına,
Söyleye böhtan Giliye (KK. Setin Nesibli)

Ezizinem bağama,
Çara telin darama,

⁴ Arvadım oğlu ölende anası bu ağunu dedi.

Sene ğurban olurum,
Yara vurma yarama (KK. Daşkın Piriyeve).

Gedirem ülke senen,
ĞorĞurum yol kesenen,
Bir dil ver halallaşah,
Ayrıldım bekle senen (KK. Hubuş Nesibli)

Aşigem sal yana,
Dara züyfün sal yana,
Necesen, bir aĞ çekem,
Kür guruya, sal yana (KK. Setin Nesibli)

Yaralandım yanımnan,
Ğuşlar doymaz ganımnan,
Ne yatalaĞ yatmamışam,
Ğızdırma çekmemişem,
Sensen meni yandıran (KK. Setin Nesibli)

Ay geden ermenisen,
Ğızıl gül Ğırmenisen,
Bir gözüüm sende kaldı,
Heyif ki ermenisen (KK. Hubuş Nesibli)

Nişanım al dolaĞlı,
Şırvanı şal dolaĞlı⁵,
Nişanım bir Ğız sevir,
Körpe kuçık kulaĞlı (KK. Hubuş Nesibli)

DaĞlara bine gellem,
Girerem gene gellem,
Sen gözüme gözüksen,
İmana dile gellem (KK. Hubuş Nesibli)
YanaĞların güldü solmaz,
OĞlasan yaran sağalmaz,
Ğaşın cellat gözüün almas,
BaĞrımı kese telleri (KK. Hubuş Nesibli)

Bostan ekdim Ğıyarsız,

Onu yıĞmadım sensiz,
Yatdım yuĞumda gördüm,
Oyandım iĞtiyarsız (KK. Hubuş Nesibli)

Ay Ğız adın zergalem,
Paşam Ğoymur men gelem,
Elin götür Allah'a,
Bekle Ğutaram gelem (KK. Hubuş Nesibli)

Geden getme işim var,
Zergarda gümüşüm var,
AĞzı baĞlı otaĞda,
Gözü baĞlı Ğuşum var (KK. Hubuş Nesibli)

Ğalanın burcu menem,
Dil bilmez Gürcü menem,
Baş Ğoyum dizin üste,
Ğor versem inci mene (KK. Hubuş Nesibli)

Papulutun yana yana,
Od düşüf şirin cana,
Nece Sen Ğoyam gedem,
Ğalasan yana yana (KK. Hubuş Nesibli)

EleĞte var barama (kozalak),
Sim yeridi yarama,
Yarım tutsun çıraĞı,
Anam bahsın yarama (KK. Setin Nesibli)
DaĞlar maralın ollam,
Sabri Ğerarın ollam,
SaĞ böĞründe yer eyle,
Mende oralı ollam (KK. Hubuş Nesibli)

Ezizinem haraylar,
Her hefteler her aylar,
Gönlüm seni istiyir,
Dilim seni haraylar (KK. Setin Nesibli)

Bostan ektim Ğıyarsız,

51Avara sergerdan alak dolak aldolaĞ; Bend dolaĞ baĞıt,
büket - dolaĞa, engele, batıĞa (baĞıta, bükete).

Onu dermedim sensiz,
Yattım yuğuda gördüm,
Oyandım ihtiyarsız (KK. Setin Nesibli)

Ġurbanam gözlerine,
Müştağam sözlerine,
Yalvarram ilanlara,
Değmesin gözlerine (KK. Setin Nesibli)

Ay doğdu peri peri,
Kapıları çifte nerri,
Gireydim yar goynuna,
Çıhaydım teri teri (KK. Setin Nesibli)

Simavarın sarısı,
İçtim ğaldı yarısı,
Zehlem o yardan gelir,
Gele gece yarısı (KK. Setin Nesibli)

Ölürem yanıma gel,
Yanıram tüttüme ge,
Derdinnen hesteyem,
Loğmansan üstüme gel (KK. Setin Nesibli)

Suya giden ikidi,
Saçı maral tüküdü,
Allah beni su eyle,
Su gızların yüküdü (KK. Setin Nesibli)
Böğün ayın dördü,
Ġızlar saçın hürüdü,
Suya geden gızların,
Derdi meni öldüdü (KK. Setin Nesibli)

7. Sevdığı Birini Kaybetme:

Ġardaşlar, ğardaşlar,
Yağış biter ğar başlar,
Ölse de bacılar ölsün,
Heç ölmesin ğardaşlar (KK. Setin Nesibli)

Emimoğlu bu yaylağa gelmedin,
Heç mennen utanmadın,
Şamama dermeye tağa gelmedin,
Her seherden durur gedir başağa,
Ġoşuluptu bir bölük uşağa,
Dindiren de başın tikir aşağa,
Ay ana beni bir nadana verdiler,
Günahıma vebalıma girdiler (KK. Setin Nesibli)

Goyun değil koyunlara gatim men,
Öküz değil sadarlara satim men,
Ana meni bir nadana verdiler,
Vebalıma günahıma girdiler (KK. Setin Nesibli)

Tayda belim (orak) yandı,
El attım elim yandı,
Çok çağırdım gelmedin,
Ağzımda dilim yandı (KK. Setin Nesibli)

Aşğ elli deyiller,
Şana telli deyiller,
Burada bir cavan ölüf,
Garip elli deyiler (KK. Hubuş Nesibli)
Ezreil bizde üz görüf,
Neydem Düz görüftü,
Gedir gedir gayıdır,
Bizi yalgız görüftü (KK. Setin Nesibli)

Ġarşıda ne ğaldı,
Ne ğafkadı ne ğaldı,
Mamısı getti ğutardı,
Ta yerinde ne ğaldı (KK. Hubuş Nesibli)

Çeper çekili ğaldı,
Bostan ekili ğaldı,
Feleh bir işdedi,
Boynum bükülü ğaldı (KK. Hubuş Nesibli)

8. Kaderine Rıza Gösterme

Bostanda tağım ağlar,
Basma yaprağım ağlar,
Ne geder sağam ağlaram,
Ölsem toprağım ağlar (KK. Setin Nesibli)

Ay benim incik oğlum,
İnciği zarincik oğlum,
Sene Allah eliyif,
Ne küs ne incik oğlum (KK. Hubuş Nesibli)

Maral durduğu yerde,
Boynun vurduğu yerde,
Seni vuran bele vuruf,
Gafil vırdığı yerde (KK. Hubuş Nesibli)

Ay meni şahta vırdı,
Şahta ne vahta vırdı,
Meni Allah vırmıştı,
Utanmaz bahta vırdı (KK. Hubuş Nesibli)

Men ereb ohumuşam,
Ereb şereb ohumuşam,
Ne.....
Ne derdi çohumuşam (KK. Hubuş Nesibli)

Menim şana barmağım,
Dülger yana (yara) barmağım,
Felek bir iş işleyif,
Batıf gana barmağım (KK. Setin Nesibli)

Arhalıh aldımışam,
Yıhalıh soldumuşam,
Ne deyim ne danışım,
Ta üreğim aldımışam (KK. Hubuş Nesibli)

9. Dostluk

Bu gün hava yahşıdı,
Derde deva yahşıdı,
El tutmak elden kalıp,
Hava yetmek yahşıdı (KK. Setin Nesibli)

Dağların başı menem,
Dibinin daşı menem,
Harda balası ölmüş,
Onun yoldaşı menem (KK. Setin Nesibli)

Bir yaralı goçam men,
Govan yohtu kaçam men,
Harda yaralı görsem,
Orda yaram açam men (KK. Hubuş Nesibli)

Aşığ derde ne bağlar,
Gümüş gerdene bağlar,
Gedek derddi yanına,
Görek derde ne bağlar (KK. Hubuş Nesibli)

Hacılar hacısıyam,
Şirinler acısıyam,
Kimin hardaşı ölse,
Men onun bacısıyam (KK. Setin Nesibli)

10. Evlat Sevgisi

Tayda mal meledi,
Dili yoğ lal meledi,
Bir bala itirmişem,
Mene bir yol beledi (KK. Setin Nesibli)

Yaralıyam yazığam,
Açma yaram yazığam,
Men ölsem saa gurban,
Sen ölme men yazığam (KK. Hubuş Nesibli)

11. Çile Çekmek

Ağlaram ağlar kimi,
Derdim var dağlar kimi,
Hezel olup tökülem,
Virana bağlar kimi (KK. Setin Nesibli)

Ölürüm çiçekten,
Yaram horu mirçekten,
Yad ağlar yalan ağlar,
Anam ağlar gerçekten (KK. Setin Nesibli)

Kavran kende düşüftü,
Aşif bende düşüftü,
Felek bir iş işdeyif,
Dilim bende düşüftü (KK. Setin Nesibli)

Aranda bir gün çektim,
Dahıdan beter,
Neziyh kılıçmadan,
Samıdan beter (KK. Setin Nesibli)

Meni gören ağlasın,
Yıkıp ören ağlasın,
İndi gören tanımaz,
Başdan gören ağlasın (KK. Hubuş Nesibli)

Ölürem ağlamaktan,
Derd yara bağlamaktan,
Bağda hezel kalmadı,
Yarama bağlamaktan (KK. Setin Nesibli)

Ezizim Maralyan'a⁶,
Sen de gel Maralyan'a,
Necesen bir ah çekim,
Dağlarda maral yana.

Arhalık aldımışam,
Yıhalık saldımışam,
Nerdiyi çekmekten,
Yüreği aldımışam (KK. Setin Nesibli)

Derd meni dillendirir,

6 Cebrayıl ilinde bir yer adı. Âşiq Peri (Cebrayıl bölgesinin Maralyan köyünde 1811 doğdu). Aşağı Maralyan ve Yuxarı Maralyan diye ikiye ayrılır.

Bahçanı güllendirir,
Derd yiyesi kiriyir,
Derd özü dillendirir (KK. Setin Nesibli)

Su gelir lillendirir,
Bohçanı güllendirir,
Derd yiyesi kiriyir,
Derd özü dillendirir (KK. Setin Nesibli)

Göyden geden ğu meni,
Çağırır neynir (ĝu) meni,
El desmalın, kefenim,
Göz yaşınnan yu meni (KK. Setin Nesibli)

Bağda üzüm ğara,
Yemeye üzüm ğara,
Feleğ bir iş iştedi,
Elim boş üzüm ğara (KK. Setin Nesibli)

Feleğın ğehri mene,
Ğezevi ğehri mene,
Feleğe neynemişem,
İçirdir zehri mene (KK. Hubuş Nesibli)

12. Gelin ile ilişkiler:

Canımı goynuna alı,
Dolandı geldi yağı,
Karı pişirer ğuymağı,
Gelin yiyer.... (KK. Setin Nesibli)

Geline bağ geline,
Elin vurıf beline,
Geline ne dediler,
Çıhtı getti eline (KK. Setin Nesibli)

13. Vatan-Sıla Hasreti:

Karabağı, Karabağı,
Gence'nin karabağı,
Bunca il hesrat kalmışam,
Eridi ürğim yağı.
İstiyirem derd elinnen ağlıyam,

Gırmızı yerine kara bağlıyam,
Veten deyim,
Mende bele ağlıyam (KK. Hubuş Nesibli)

Arazı ayırdılar,
Kumunan ğayırdılar,
Men sennen ayrılmazdım,
Zülmünen ayırdılar (KK. Setin Nesibli)

Dağlar hasa dağlar,
Ot geler basa dağlar,
Dibinden eller geğer,
Batıftı yasa dağlar (KK. Hubuş Nesibli)

14. Sataşma:

şie şie şimaye,
şie girdi demeye,
şie ğara gedirsen,
Sünnü p... yemeye (KK. Setin Nesibli)

Yazığam öz günüme,
Fağınem öz günüme,
Ğanlı felek elime düşse,
Salaram öz günüme (KK. Setin Nesibli)

Nene nene ay nene,
Lapatkanı versene,
Gedim bağda iştiğim,
Gelim seni diştiğim (KK. Setin Nesibli)

Elinde cam götürmüş,
Camı yuyuf cam götürmüş,
Heç gör benim kimi var,
Düşmeni gam götürmüş (KK. Hubuş Nesibli)

Gülü gülüstan üstüne,
Gün doğdu bostan üstüne,
Gedin deyin o çakala,
Gelmesin aslan üstüne (KK. Hubuş Nesibli)

Keçel keçel dazı keçel,
Peyede pervazı keçel,
Sıç eline sürt başına,
Ğör nece saçın gelir (KK. Setin Nesibli)

Oturmuşam ağ otağta,
Ğan ğusasan lağta lağta,
Üste bir kes tapılmasın,
Ğörüm seni ölen vağta (KK. Setin Nesibli)

Tülkünün atı aladı,
Dili başına baladı,
Tülkü seni, tülkü seni,
Öldürmeli bilki seni (KK. Hubuş Nesibli)

Yar ağacı,
Gül ağacı,
Esirgeme
Vur ağacı (KK. Setin Nesibli)⁷.

Helemi ha helemi,
Bağda ektik kelemi,
Arvada vırak arvada,
Arvad neynir salamı (KK. Hubuş Nesibli)

Kişi kişi dana kişi,
Ağzı batıf ğana kişi,
Boğazından zeng asılıf,
Oğşuyur lemedena kişi (KK. Setin Nesibli)

Çisgin yağış başladı,
Meni bir ğız daşladı,
El attım memesine,
Hay saldı nenesine (KK. Setin Nesibli)
Ağ deve alçağ geder,
Önünde ğolçağ (çılpağ) geder,
Bu ayamın ğızları,
Ere tumancağ geder (KK. Hubuş Nesibli)

⁷ Kişi eşine vurduğu zaman eşi bunu söylemiş.

15. Nasihat:

Maral dağdan bele gel,
Dolan dağdan bele gel,
Ovçular ava çıksın,
Seni vurur bele gel (KK. Hubuş Nesibli)

Çıkmak olmaz gış evden,
Gargusu ğamış evden,
İlin günün bu vahtı,
Niye çıhtın ğış evden (KK. Setin Nesibli)

Hele balacasan sen,
Olma bu kadar decel,
Ğayalardan düşersen,
Sözüm kulağ as da gel (KK. Setin Nesibli)

Ğalyanı çekene ver,
Doldu bi çekene ver,
Men derdin çeken değılem,
Derdini çekene ver (KK. Hubuş Nesibli)

Gel bu gün getme bizden,
Kar yağar çıkar dizden,
Gedikler girge⁸ bağlar,
Seni yad eyler bizden (KK. Setin Nesibli)

Avcuyam av değılem,
Çakmağa gaz değılem,
Avcı elin gurusun,
Vurmalı av değılem (KK. Hubuş Nesibli)

16. Doğa

Dağlar sulu dağlar,
Çeşmesi sulu dağlar,
İsterem bir saat çekem,
Ğöy kişner, bulut ağlar (ulu dağlar) (KK. Hubuş Nesibli)

Bu derede rodu var,

8 Yar, uçurum.

Rodu köçüf ğurdu var,
Bu dereden ğorğuram,
Adam yiyen ğurdu var (KK. Setin Nesibli)

Bu ağacı kim kesdi,
Kim doğradı kim kesdi,
Bülbüller figan eyler,
Ğül ağacın kim kesdi (KK. Hubuş Nesibli)

17. Genel İfadeli mahm

Dağların gemisine,
Su vermem zemisine,
Heç bendenin balası,
Ğalmasın emisine (KK. Setin Nesibli)
Çoğ gözel oluftu büzmesi dizden,
Boftası ürbenden, iğnesi bizden,
Biçen Miresde'di⁹, tikan Çiçek'ti¹⁰,
Eslini ahtarsan bir tof gedekti (KK. Hubuş Nesibli)¹¹

Ğebrimi ğazallar gatı,
Çekeller vay nahtatı,
Ay Mercanlı camaat,
Bajım Nergiz¹² amanat İsim.

Aşığ zamana çalar,
Halın zamana çalar,
Yüz tümene çalmayan aşığ,
Bir torba samana çalar KK. Setin Nesibli¹³.

İter hürüştü,
Kürkü buruştu,
Nene bala dalaştı,
Biri de ğuyuya düştü (KK. Setin Nesibli)

9 İsim.

10 İsim.

11 Gurbet,1941'de savaş zamanı söylemiştir.

12 İsim.

13 Aşığ yüz tümün verirler çalmır. Sonra kış-boran olur. Eşşegin yemi kutarır. Yüz tümün veren kes gelir, diyir aşığ çal. Aşığ diyir ki get bir torba saman geti çalım. O da gedir eşeğe verir ve çalır.

Daş daşa,
Demir daşa,
Siz dalaşa,
Biz tamaşa (KK. Setin Nesibli)¹⁴.

Gel gedek dağa bele,
Gorhmuram yara bele,
Sen duman ol bir çişkin,
Çekilek dağa bele (KK. Hubuş Nesibli-
KK. Setin Nesibli).

Maralım ayıh değıl,
...
Senin bele gezişin,
Adına layıh değıl (KK. Hubuş Nesibli)

Ezizim ğuzu ğurban,
Koç ğurban ğuzu ğurban,
Merdin bir denesine,
Namerdin yüzü ğurban (KK.Daşkın
Piriyev).

14 İki kişi tartışınca.

SONUÇ

Türk Edebiyatının temel nazım şekillerinden bir olan mâni/bayatı dün olduğu gibi bugün de edebiyatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Terekeme-Karapapak Türkleri içerisinde de bu yer devamlılık göstermiştir. Terekeme-Karapapak Türklerinin mâni söyleme geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Bu gelenekte Terekeme-Karapapak Türklerinin düşünce yapısını, beğenisini, sevdalarını, özlemlerini, dertlerini, ortak duygu ve davranışların yansıtılmasını, yörenin kültürüne ait gelenek göreneğin izlerinin sergilendiğini görüyoruz. Kültürel değişim ve gelişim bakış açısıyla sistematik incelemesi ve tahlili yapılmadan yapılacak bu tür çalışmaların eksik kalacağı düşüncesini taşıyoruz. Bu çalışma, Azerbaycan ve bölgedeki Terekeme-Karapapak Türklerinin bu geleneklerinin incelendiği ve yazıya döküldüğü bir çalışma olmuştur.

KAYNAKÇA:

- Efendiyev, P. (1981). Azerbaycan Şifahi Xalq Ədəbiyyatı, Bakı.
- Kemaloğlu, M. (2012). Terekeme-Karapapak Türkleri Ağzına Ait Sözcüklerden Örnekler-Muş-Bulanık Çevresi, Türkiyat Mecmuası, Cilt 22, Sayı: 1, s. 61-97, İstanbul.
- Kemaloğlu, M. (2013b), Cebrayil-Büyük Mercanlı Sosyal Hayatından Örnekler (Azerbaycan-Karabağ Bölgesi), Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Vol. 2, No.3, September 2013,33-75, Kütahya.
- Mirahmedov, E. (1998). Edebiyatşünaslıq Ensiklopedik Lüğeti, Bakı.
- Mumtaz, S. (1927). Azərbycan Bayatlarından Yetişən Ozan, Alim, Şair və Saz Aşıqları. RƏİ, arx. -38, Q-8/183, Bakı.
- Mumtaz, S. (1927). “Bayat” Kəlməsi Haqqında Qeydlər, RƏF, arx. -38, Q-32/570. Az-f. m.P, Bakı.
- Orxan, V. (2010). Mədəniyyət Qəzəti,20 Avqust,s.14, Bakı.
- Yolcu, M.A.(2012). Azerbaycan Holavar Ve Sayacı Nağmelerinin Tür Özellikleri, İdil, Cilt:1, Sayı:1, Volume: 1, s. 38-49, Konya.

KAYNAK KİŞİLER

Hubuş Nesibli, 1925-Cebrayil-Büyük Mercanlı.

Setin Geraygızı, 1934-Cebrayil-Büyük Mercanlı.

Nesibe Nesibli, 1968-Cebrayil-Büyük Mercanlı.

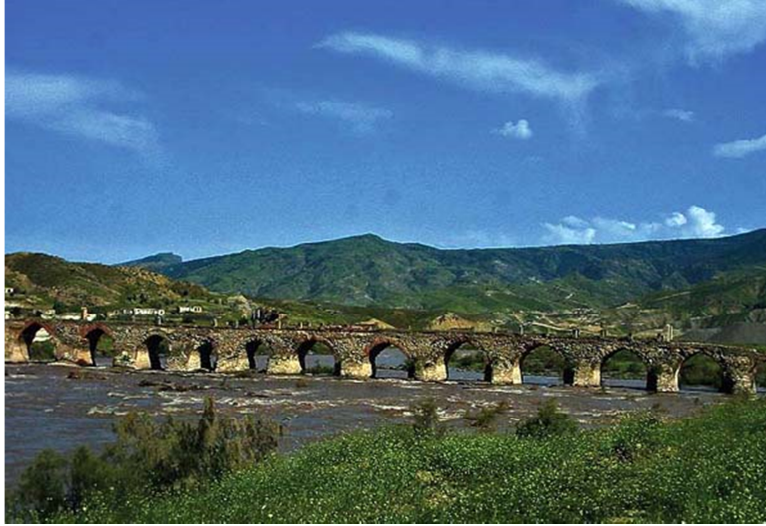
Pervin Ferhadlı, 1976-Cebrayil-Büyük Mercanlı.

Zafer Ferhadlı, 1976- Cebrayil -Büyük Mercanlı.

Daşkın Piriyev, 1985- Cebrayil -Büyük Mercanlı.

Hatice (Münevver) Kemaloğlu: 1943, Muş-Bulanık. Eğitimsiz. Evhanımıdır. Gebze’de yaşamaktadır.

FOTOĞRAFLAR ve HARİTALAR

Hudaferin Köprüsü

